

Javaslat a

„Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat és kiadó [nemzeti érték megnevezése¹]”

települési/tájegységi/ágazati²

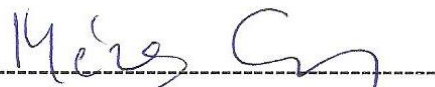
értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Szabolcs István

.....
Budapest, 2024. március 2.

Mézes Gyöngyi

A Magyarországi Esperantó Szövetség elnöke

Magyarországi Esperantó Szövetség
Hungaria Esperanto Asocio
1141 Budapest Szugló u. 82.
Asz: 19003142-1-42

1 Kérjük, adja meg a nemzeti érték pontos megnevezését.
2 Kérjük, húzza alá a megfelelőt.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

a Magyarországi Eszperantó Szövetség (MESZ)

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Szabolcs István
Levelezési cím: 1145 Budapest XIV. Szugló utca 20b
Telefonszám: 209350730
E-mail cím: szabolcs.istvan@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

a Budapesti Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat és kiadó

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:³:

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☒ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus és vendéglátás	

a szakterületi besorolás indokolása:

A *Literatura Mondo* (1922-1949) című havi irodalmi újság és könyvkiadó és a két eminens alkotója és szerkesztője, dr. Kalocsay Kálmán és Baghy Gyula köré szerveződött alkotócsoport **a magyar és az eszperantó nyelvű irodalom** történetében együttesen a *Budapesti Skolo* (*Budapesti Iskola*, a továbbiakban: *Budapesti Iskola*) megkülönböztető és elismerő elnevezést érdemelték ki. Az írócsoport további négy tagját emelik ki: Tárkony (Totsche) Lajost, Szilágyi Ferencet, Baranyai Imrét (Emba) és Bodó Károlyt. A *Literatura Mondo* kiadóját Bleier Vilmos működtette (1931-1938).

A *Budapesti Iskola* a két világháború között és utána még pár évig az eszperantó világ irodalmi, kulturális központja, és később, a két fent említett eminens alkotó életében annak mindvégig meghatározója.

Előterjesztésünket egyfelől arra alapozzuk, hogy a ***Budapesti Iskola*** milyen jelentős hatással volt és van ma is a magyar kultúra értékeinek terjesztésére a nagyvilágban, milyen nagy mértékben gyarapítja azt maga is a világban megszülető értékek hazahozatalával és eszperantó nyelvű irodalmi alkotásokkal, másfelől arra, hogy a ***Budapesti Iskolát*** megteremtő magyar irodalmár eszperantisták milyen hatalmas mértékben járultak hozzá az emberiség kulturális kincsének fejlesztéséhez, kimunkálásához, és tették mindezt a Magyarországon megszerzett tudással, a magukba szívott magyarság- és emberiség-tudattal – a népek békés egymás mellett élése és egyenjogú együttműködése érdekében

3 Egy szakterületenkénti kategória megjelölése lehetséges.

3. A nemzeti érték a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó érték:

- igen
amely nemzetiség:⁴

X nem

4. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

A *Literatura Mondo* teljes sorozata, illetve a kiadó könyvei itthon az Országos Idegennyelvű Könyvtárban Budapesten, ill. Szegeden a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár Eszperantó Gyűjteményében található meg. A *Literatura Mondo* teljes sorozatát reprintben másodszor is kiadták Japánban, 1974-ben.

5. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

- települési
- tájegységi
- X ágazati

amely értéktár neve: Kulturális Ágazati Értéktár

6. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása, a megjelölt szakterületi kategória indokolása (amennyiben nemzetiséghez kapcsolódó érték, a nemzetiségi vonatkozások, a nemzetiséghez való kötődés bemutatása):

Előzmények

Lazar Markovics **Zamenhof** (eszperantó nevén Lazaro Ludviko Zamenhof) 1887. július 26-án Varsóban jelentette meg *Международный Язык* (*Nemzetközi Nyelv*) című tervezetét (amelyet népszerű nevén *Unua Libro/Első Könyv* címmel emlegetnek) – *Dr. Esperanto (Doktor Reménykedő)* álnév alatt.

Zamenhof teremtette meg az eszperantó nyelv nyelvtani alapjait, gazdag képzőrendszerét, alapszókincsét. A nyelvhasználók számos reformjavaslatát demokratikus szavazással még 1894-ben elvetették, majd 1905-ben az első kongresszuson, Boulogne-sur-Mer-ben kimondták és elfogadták a nyelvtani alapok érinthetetlenségét. (Leginkább eszperantó nevén ismert: *Fundamento de Esperanto*.) A nyelv kifejezőerejét Zamenhof a kezdetektől irodalmi alkotások fordításával (pl. Shakespeare: Hamlet) és saját művek alkotásával tesztelte, majd a nyelv szerzői jogáról lemondott, és az emberiség, a felhasználók rendelkezésére bocsátotta azt.

A nyelv már 1896-ban eljutott **Magyarországra** is, 1898-ban megszületett az első tankönyv, 1900-ban megindult az eszperantó nyelvű lapkiadás, és 1902-ben megalakult az első eszperantó társaság. Ekkor jártak hazánkban az első külföldi eszperantisták, a svéd Langlet testvérpár.

Giesswein Sándor, aki 1911 és 1923 között a Magyar Országos Eszperantó Egyesület elnöke volt, felismerte az eszperantó értékeit: ez a nyelv egyúttal eszme is, a béke és a népek közötti egyenrangú együttműködés eszköze, ugyanakkor magyar ügy is. 1922. november

4 Kérjük, jelölje és nevezze meg, amennyiben magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó az érték.

20-án kaposvári eszperantisták egy ülésén Giesswein Sándor, a következőket mondta:
- Én is nagy fontosságúnak tartom, hogy Magyarországról minél többet tudjon a külföld, s hogy a magyar kultúrát megismerjék. Ennek egyik kiváló eszköze az eszperantó nyelv.
- Az eszperantó nyelv nem feledkezik meg a nemzeti érzésről, hanem jobban megérteti a kisebbségek jogait. Az eszperantó a nemzetek egyenlőségét és egyenjogúságát jelenti, amiért is nekünk pártolnunk kell ezt a nyelvet. Az eszperantó az emberi testvériség gondolata, s csak azok ellenségei, akik mindig verekedést akarnak a népek között. Az eszperantó nélkül nem lehet harmóniába hozni a nemzeti és nemzetközi szellemet, annyival inkább, mert a kettő egymás nélkül nem élhet.

Az első hazai eszperantó kongresszus 1911-ben volt, az első jelentős nemzetközi esemény pedig 1912-ben, a katolikus eszperantisták világtalálkozója.

Giesswein Sándor az antwerpeni és a krakkói eszperantó kongresszuson 1911-ben és 1912-ben a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot is hivatalosan képviselte.

Az irodalmi előzmények közül feltétlenül ki kell emelni:

Sota Rusztaveli *A párdubőrös lovag* című grúz eposzának 1917-ben megjelent magyar fordításához Vikár Béla egy grúz eszperantista segítségét vette igénybe.

„Csak az eszperantó mozgalomnak van esélye arra, hogy ’megoltalmazza a nemzeti nyelveket, e sok ezer éves kultúrértékeket, Babel fenyegető forgószelében’”- ezek Karinthy Frigyesnek Ignóus Pál szellemében fogant szavai.

A *Nyugat* nemzedékéből elsőként, mint oly sok mindent, Ignóus Pál ismerte fel az eszperantó jelentőségét, 1905 márciusában. 1906 augusztusában Kosztolányi Dezső ad hírt a Genfben megnyílt második kongresszusról, utána pedig 1906 szeptemberében Ady Endre tudósít róla Párizsból. Ettől kezdve az 1908-ban alapított *Nyugat* szerzői közül sokan megismerkedtek a nyelvvel a következő két évtizedben, és fogalmazhatunk így: a pártjára is álltak.

A Budapesti Iskola és a Literatura Mondo keletkezése és története

A *Literatura Mondo* című eszperantó folyóirat 1922-1949-ig három periódusban (1922-1926, majd 1931-1938 és 1947-1949), Budapesten jelent meg, Giesswein Sándor elnöksége alatt, aki publikált is benne *Eszperantó és a Világirodalom* címmel. A 16 év alatt 119 szám jelent meg 2650 oldalon. A kiadó 1931-38 között működött. A folyóiratról szócikk van a Magyar Irodalmi Lexikonban.

A *Literatura Mondo* folyóirat és vele együtt a *Budapesti Iskola* szellemi vezére az infektológus főorvos – irodalmár, költő, nyelvész – **Kalocsay Kálmán** (1891-1976) volt. Ő volt az eszperantó történetének egyik legnagyobb alakja, mert a költészet mellett olyan munkákkal határozza meg mind a mai napig a nyelv működését és fejlődését, mint a G. Waringhiennel együtt írt *Plena Gramatiko de Esperanto (Teljes Eszperantó Nyelvtan, 1935)*, annak kiegészítése a *Vojaĝo inter la Tempoĵoj (Utazás az igeidők között, 1966)*, a *Lingvo Stilo Formo (Nyelv Stílus Forma, 1931)*, amely többek között a szóképzésről és a metrikáról szól, valamint a szintén G. Waringhiennel együtt írt *Parnasa Gvidlibro (Parnasszusi útmutató, 1932)* című kézikönyv. A hexameterekkel foglalkozva kidolgozta azok eszperantó prozódiai szabályait, magyar és klasszikus költők műveit fordította. Új szógyököket teremtett, többek között magyar szavakból is, a magas költészet érdekében. Az eszperantó szótárakban ma is külön „K” jelzéssel adják meg Kalocsay neologizmusait, amelyek mára szinte teljesen beépültek a nyelvbe.

Saját költői terméséből kiemelkedik a *Streçita kordo (Felhangolt húr, 1931)* című versgyűjteménye, amelyről William Auld, a háromszor is irodalmi Nobel-díjra jelölt skót esperantista költő ezt írja: „Ebben gyakorlatilag minden megtalálható, ami a költői rímek alapeszköztárát adja a nyelvnek, kezdve az egyszerű lírától a szonetten, a balladán, a rondón át az ódáig – a lírai költészet extázisig feszült érzéseinek kifejezéséig”.

Később, Kalocsay halála után jelent meg az *En nacia vesto (Nemzeti köntösben)* című kötet Csiszár Ada szerkesztésében, amely Kalocsay Kálmán 62 esperantó nyelven írt versének 19 nemzeti nyelvre fordított 104 változatát tartalmazza.

Kalocsay szerkesztette és nagy részben fordította is a magyar irodalmat reprezentáló antológiát (*Hungara Antologio*), amely 1933-ban jelent meg.

Ebben 51 szerző 171 alkotása szerepelt, köztük Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Arany János, Vajda János, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Szép Ernő, Tóth Árpád, Füst Milán és Kassák Lajos az írók közül pl. Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond.

A legnagyobb terjedelmű írás Babitsé, ugyanis ő írta az antológiát bevezető, a magyar irodalmat bemutató nagy tanulmányt. A világ irodalomkedvelő esperantistái évtizedeken át elsősorban ebből a kötetből tájékozódtak a magyar irodalomról.

(A magyar antológiát Benczik Vilmos 1983-ban a Corvina Kiadóval újra kiadatta, némileg eltérő tartalommal. Ebben már megjelenik Janus Pannonius, József Attila, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc, Nagy László, Illyés Gyula, Örkény István és sokan mások, és egy új fordítói nemzedék is.)

A Historio de la Esperanta Literaturo (Az esperantó irodalom története, továbbiakban: Irodalomtörténet, Carlo Minnaja – Giorgio Silfer, 2015) 550 oldal terjedelmű és 54 fejezetből áll. Hat fejezet, mintegy hatvan oldalon keresztül, szól közvetlenül a *Budapesti Iskolát* alkotó magyar esperantisták irodalmi tevékenységéről, és a könyv még számos egyéb helyen tartalmaz magyar hivatkozásokat.

Két fejezetet szánunk Kalocsaynak, az egyik költészete formai és tartalmi gazdagságát mutatja be. Az *Irodalomtörténet* szerzői elragadtatással nyilatkoznak Kalocsay *Dante: Pokol* című művének fordításáról. A szerzők arról is írnak, hogy Kalocsay fordítói tevékenységének mintaképe Babits Mihály, aki Dante magyar fordítója is.

A másik fejezetben pedig a nyelvi „gurut” méltatják, többek között elfogadottságát a költői szavak teremtésében.

Kalocsay Kálmán már 1924-ben lefordította *Az ember tragédiáját*, amelyet később tovább finomított és 1965-ben ismét megjelentetett. Jelentőségét az 1974-ben megjelent *Esperanto en Perspektivo (Az esperantó távlatai, amely ugyanakkor egy szisztematikus összefoglalása is az esperantó addigi történetének, a továbbiakban: Az esperantó távlatai)*, az Esperantó Világszövetség (*Universala Esperanto-Asocio, továbbiakban: UEA*) Dokumentációs Központjának közel ezer oldalas nagy vállalkozása így foglalja össze: „az még az eredeti költészetének értékeit is meghaladja”.

Az Irodalomtörténetben pedig azt írják, hogy Kalocsay „úgy simogatja a szavakat, mintha drágakövek lennének, amelyek ragyogását a rájuk eső fény változtatásával éri el, és pont ott ékesíti velük a szöveget, ahol azok a tekintetet elbájolják és rabul ejtik.” (G. Waringhien)

De távolabbi országokba is eljutott nagy nemzeti drámánk híre. A Madách-bicentenárium évében, 2023. januárban, brazil esperantisták tartottak írójáról emlékkonferenciát. Carmel

Mallia pedig eszperantóból fordította le *Az ember tragédiáját* máltai nyelvre. A könyvet a MESZ adta ki. Megküldtük Roberta Metsolának, az Európai Parlament máltai származású elnökének is, aki kézzel írt levélben köszönte meg azt. Itthon pedig a hivatalos látogatásra Magyarországra érkező máltai közméltóságoknak adták át állami vezetőink.

William Auld is alighanem ez a mű inspirálta fő műve, a *La infana raso* (A gyermeki faj, 1956) megírására, és tette Auld a magyar irodalom csodálójává.

1931-ben jelenik meg Kalocsay Kálmán világirodalmi versantológiája, *Eterna Bukedo* (Örök csokor) címmel, 22 nyelvből 115 szerzőtől.

Kalocsay a görög és latin versek sokasága mellett angol, német és olasz nyelvről is közvetlenül fordított, mert ezeket a nyelveket ismerte, a többiből a magyar fordítások segítségével. A kötetben Csokonai, Vörösmarty, Petőfi, Arany és Ady versek is találhatóak szép számmal. Egy nagy nemzetközi antológia kiadásának terve csak Kalocsay halála után valósult meg *Tutmonda sonora* (Zengő nagyvilág) címmel.

Wacha Balázs nyelvész írja, hogy mindezekkel a kiadványokkal a magyar nyelv és kultúra valójában közvetlenül is hatott az eszperantóra, éppúgy, mint Kalocsaynak az élete végén, 1975-ben Csiszár Adával közösen írt munkájával is: *6000 szólás és kifejezés magyar és eszperantó nyelven*.

Kalocsay Kálmán döntő szerepet játszott az eszperantó irodalmi nyelv és verstan normáinak kidolgozásában és általános elfogadtatásában saját verseivel, valamint a magyar és a világirodalomból vett fordításokkal. Munkássága nyomán Petőfi költészete és Madách drámája az eszperantó irodalom megkerülhetetlen részévé váltak.

1970-ben a Magyar PEN klub kitüntette a magyar kultúrának eszperantó nyelven történő terjesztéséért.

Az első világháború után, hat éves szibériai fogságából 1920-ban érkezett haza **Baghy Gyula** (1891-1967). Irodalmi munkássága a *Világirodalmi Lexikonban* szócikket kapott, a már említett *Irodalomtörténetben* egy teljes önálló fejezetet. Eszperantó nyelven írt regények sora és ugyancsak bőséges költői termése fémjelzi munkásságát. Ebből emelkedik ki általános vélekedés szerint az első verseskötete: *Preter la vivo* (El az élet mellett, 1922).

Baghy Gyula meg tudta szólítani a nyelvileg kevésbé képzett olvasóközönséget és a mozgalmi hévvel munkálkodókat is – magas irodalmi szinten, de nem bonyolult nyelvezettel, népszerűséget és olvasottságot hozva neki.

Beceneve Paçjo, azaz Papa bizonyítja: ő az „emberi ember”, ahogyan Kalocsay írta róla. Az utókor nagyjait is inspirálta, például Marjorie Boulton angol eszperantista költőnőt, akinek az angol irodalomban is jegyzik a nevét.

Költészete mellett háborúellenes művei, eszperantó mozgalmi regényei, mély filozófiájú szatírája és madáchi ihletésű és mélységű drámája teszi Baghyt az eszperantó irodalom megbecsült és olvasott alakjává.

A nyelvi gazdagság őt is ugyanúgy jellemzi, mint Kalocsayt, de Baghy inkább leleményes szóösszetételekkel váltotta ki a neologizmusokat.

Ő kezdeményezte, hogy Zamenhof születésnapja – december 15. – legyen egyben az eszperantó könyv napja is.

Már 1937-ben *Argentá duopo* (Ezüst páros), majd 1966-ban *Ora duopo* (Arany páros) címmel tisztelgő válogatás jelent meg Baghy és Kalocsay verseiből.

Mi magyarok különösen büszkék lehetünk az öregkori, megújult Baghyra, az 1956 telén megírt *Songé sub pomarbo* (Az almafa alatt álmodva) című drámai remekművére. Ebben

Baghy elképzeli „mi lett volna, ha Éva mindkét fáról letépi a gyümölcsöt”.

Remélhetőleg a „*Kulturális Ágazati Értéktár része*” cím valakit a mű magyarra fordítására fog inspirálni, hogy teljességgel birtokba vegyük azt: 160 oldalon három felvonás hat képben – zömében páros rímekben megírva –, fülnek tetszően, lelket melengetően.

Tárkony (Totsche) Lajos – költészete mellett – biztos kezű és eszű kritikusa volt kortársainak a *Literatura Mondoban*, és számos remek recenziót és esszét írt. Összegyűjtött verseit egy kötetben csak 1964-ben adták ki *Soifo (Szomjúság, La Laguna Kiadó, Tenerife)* címmel.

Remek Karinthy-fordítása, a *Vojaĝo en Faremidon (Utazás Faremidóba, 1934)* is időtálló kincse az eszperantó irodalomnak. Később Örkény István egyperceseit fordította hasonló sikerrel. Ma is foglalkoztatja híveit: 2016-ban egy róla szóló esszé nyerte a kategóriát a szépirodalmi versenyen.

Szilágyi Ferenc 1929-ben a *Poemaro el Hungarlando (Magyar verstár)* kötetrel robbant be, négy évszázad 53 költőjét fordítva, és, hogy milyen szinten, nos ezt mutatja, hogy fordításai helyet kaptak később a Kalocsay által szerkesztett nagy *Magyar Antológiában* is. Költőként az alliterációk nagymestere volt. Főleg a novellái, recenziói, kritikái, valamint szerkesztői munkája emeli a nagyok közé. Két kötetével is tagja a William Auld által szerkesztett ötven legfontosabb eszperantó próza-irodalmi listának, négy verse pedig az eszperantó versek antológiájába is bekerült.

Benczik Vilmos azt írta róla, hogy eszperantó alkotásaiban időnként nagymértékben befolyásolta az anyanyelvében meglévő szabad szórend, és leírt „fület sértő” hungarizmusokat is, amelyek mégis briliánsnak bizonyultak az általa megalkotott szövegkörnyezetben.

EMBÁnak, azaz **Baranyai Imrének** négy oldalt szentel az *Irodalomtörténet*. Egy mozgalmi regényét, a *Maria kaj la grupot (Mária és a csoport, 1936)* a *Literatura Mondo* kiadja, Tárkony recenziót ír róla, a verseskötete: *En ekzilo (Száműzetésben, 1938)* pedig a 75. a kiadó hosszú listáján.

A csak műfordítással foglalkozók között **Bodó Károly** jeleskedik, Karinthy és Babits fordítója, de a *Magyar Antológiába* is fordított novellákat.

Mindeközben 1929. augusztus 15. és 19. között tartotta Budapesten a Nemzetközi Katolikus Eszperantó Szövetség a IX. kongresszusát, Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás meghívására. Ő később kétszer is elvállalta a magyar katolikus eszperantó mozgalom tiszteletbeli elnökségét. Előtte, július végén gróf Bethlen István kormányfő és a csanádi püspök védnökségével Budapesten ülésezett a 21. Eszperantó Világkongresszus is, több, mint 1200 résztvevővel. Ilyenkor az egész eszperantó világ a kongresszusok teljes évében figyelemben részesíti a rendező országot.

A *Literatura Mondo* folyóirat 1949-ben történt megszűnése után a szervezett mozgalom is csendre ítéltetett, de az eszperantisták nem hajtották végre a pártutasítást, nem számolták fel a szövetséget, és 1955-ben újraindították azt. 1961-től kezdve a Magyar Eszperantó Szövetség (MESZ) tagja az Eszperantó Világszövetségnek (UEA).

1961-ban indul a *Hungara Vivo* című, eszperantó nyelvű kulturális havilap. A *Budapesti Iskola* második aranykorszakának is szokták nevezni a folyóirat fennállásának teljes idejét, az 1961-1990 közötti időszakot. Alapító főszerkesztője 1961-1969 között Kökény Lajos, őt követően pedig Benczik Vilmos. A *Hungara Vivo* jelentősége alig marad el a *Literatura Mondo*étól, azzal a különbséggel, hogy már nem egyedülként állt a nagyvilágban.

A magyar kultúra terjesztésében, megismertetésében a *Literatura Mondo* még ekkor is aktív gigászai életében egy új fordítói, és szerkesztő nemzedék nő fel. Leginkább **Benczik Vilmos** – nyelvész, műfordító, író, kritikus, szerkesztő – személye és tevékenysége emelhető ki. A klasszikusok mellett az újabb magyar irodalom színe-java válik elérhetővé a világ eszperantistái számára, és ekkor is élénk a könyvkiadási tevékenység is.

1966-ban nagyszabású világkongresszusnak ad otthont Budapest, rendkívül gazdag kulturális programmal (minden este színház), és elkezdődik az eszperantó-tanárképzés az ELTÉ-n, a **Szerdahelyi István** alapította szakon, valamint az állami nyelvvizsgáztatás. 1983-ban ismét egy nagyszabású világkongresszus helyszíne Budapest, de ezt már a nagy generáció egyik tagja se érthette meg. Az egyetemi eszperantó szak vezetője, Szerdahelyi István 1987-ben váratlanul elhunyt, és a *Hungara Vivo* folyóirat is megszűnt 1990-ben.

A Budapesti Iskolának a magyar kultúrához történő hozzájárulása

A *Budapeŝta Skolo/ Budapeŝti Iskola* hatását a bemutatottak alapján az alábbiak szerint lehet összefoglalni:

- a magyar irodalom eszperantóra történő fordítása és terjesztése a nagyvilágban,
- magyar írók eszperantó nyelven írt alkotásai,
- az eszperantó nyelvű külföldi irodalom magyarországi bemutatása

Budapest eleve a magyar irodalmi közélet centruma volt, élénk alkotói kapcsolat alakulhatott ki a *Nyugat* köreivel és a honi irodalmi és kulturális élet más szereplőivel is.

1929-ben, majd 1966-ban és 1983-ban, a világkongresszusok keretében sok ezer külföldi résztvevő az intenzív figyelem középpontjába állította az országot.

Esetenként előfordult, nagyon szép eredménnyel, hogy a magyar irodalom eszperantó nyelven keresztül jutott el más nyelvre (pl. a *János vitéz* kínaira). Az eszperantó irodalom magyarra fordítása ekkor még nem volt elsődleges, és más fórumokon és módon történt. Időben is inkább csak később, az 1970-es évektől kezdődött és tart napjainkig is. Ennek fórumai a *Világ és Nyelv* havilap és az évkönyvei, az Európa Kiadó *Eszperantó Antológiája Utam a világban* (1987) címmel, valamint az internet megjelenése óta számos internetes portál.

Nincs szó azonban az irodalom kizárólagosságáról. A *Literatura Mondo* újság bővelkedik klasszikus és kortárs magyar képzőművészeti alkotásokban. Rézkarcok és festmények, valamint szobrok kerültek bemutatásra, sőt egy-egy művésztől tanulmány is megjelent. A teljesség igénye nélkül: Szinyei Merse Pál, Benczúr Gyula, Munkácsy Mihály, Lotz Károly, Zichy Mihály, Ferenczy Károly, Paál László, Rippl Rónai József, Kézdi-Kovács László, Iványi-Grünwald Béla, Kernstock Károly, Diener Dénes Rezső, Gadányi Jenő, Kalivoda Kata, Pogány Vilmos (Willy) és a szobrászok: Medgyessy Ferenc, Szervátiusz Jenő, Farkas Aladár és még sok más kortárs művész alkotásával találkozhattak az olvasók.

Ugyancsak meg kell említeni **népdalaink eszperantóra történő fordítását.** Kalocsay Kálmán fordítói tevékenységében is ezzel debütált: 1923-ban jelent meg a 101 népdalt tartalmazó *Kantanta Kamparo (Éneklő mezők)*, majd 1929-ben a *Gemoj de la Hungara Popolmuziko (A magyar népzene gyöngyszemei)*. 1928-ban további népdalok és munkásdalok jelentek meg eszperantóul, *Ni kantu! (Énekeljünk!)* címmel.

A *Literatura Mondo* folyóirat és kiadó az eszperantó világ **központi alkotóműhelyévé vált.** Rangot jelentett itt megjelenni. Rangot és minőséget. Kalocsay Kálmán különleges érzékkel

és fáradhatatlanul „ört állt” és, ha kellett, javította, stílusában finomította a megjelenés előtt álló műveket.

A *Literatura Mondo* körül csoportosultak a kor legjobb külföldi költői is: két angol (Price-Heywood és Newell), két észt (Adamson és Dresen), két spanyol (Maura és Nunez-Dubus), két osztrák (Hovorka és Schauhübler), egy lett (Kurzens), egy amerikai (Stilman), kiegészülve két itthoni magyarral, Szilágyival és Totschéval, alkották a híres „*Tizenkettek*” csoportot.

A külföldiek közül Hilda Dresen észt költőnő emelkedik ki, aki az eszperantó nyelvű észt antológiát is szerkesztette. Ez a *Literatura Mondo* vonzerejét mutatja. De nem egyszerűen a folyóiratét. Bármennyire is különbözőek voltak a „*Tizenkettek*”, az alapstílusuk nagyon is emlékeztetett a „kórusvezetőkére”: Kalocsayéra vagy Baghyéra. Leginkább abban hasonlítottak, hogy az eszperantó szépségeihez alázatosan viszonyultak, nem a nemzeti nyelveik idiómáiból kiindulva, hanem elsajátítva a nagy elődök által már elérteket, ötvözték azt az új példaképektől tanultakkal.

A világháborút követően újraindult lapban már feltűnnek a későbbi skót iskola nagyjai: William Auld és John Dinwoodie, a csehszlovákok: Karel Pič (Karolo Pič) és Tomáš Pumpr, valamint a jugoszláv Božidar Vančik, akik, amikor az újság hallgatásba kényszerült, „kirajzoltak a világba”, és elindították a saját újságaikat. A *Budapesti Iskola* világszerte megtermékenyítette az eszperantó irodalmat. „... új lapok jelentek meg, de az én öreg szívemben semmi sem tudta átvenni a 'szülőanya' helyét: a *Literatura Mondo* tanított meg mindannyiunkat arra, milyen lehet, illetve milyennek kell lennie az eszperantó irodalomnak, ennek az újságnak a lapjain tanultuk meg, hogy kell összefűzni az eszperantó szavakat, hogy azok édes dallamként szólaljanak meg.” (G. Waringhien)

„A *Budapesti Iskola* által elért színvonal minden országban ösztönözte és elősegítette az eszperantó kultúra fejlődését... Figyelemre méltóak a *Budapesti Iskolából* kiinduló nyelvi esszék, tanulmányok, illetve azok hatása a fordításokra... 1925 óta megsaporodtak a kiemelkedően jó fordítások a költészet területén...” – írják Az *Eszperantó távlatai* című munkában.

A *Literatura Mondo* kiadó nevéhez fűződik a korszak egy másik nagy vállalkozása: az *Enciklopedio de Esperanto* (*Eszperantó Enciklopédia*) kiadása.

A *Budapesti Iskola* és a „Nyugat” kapcsolatából:

„**Babits Mihály** *La Cikoni-kalifo* (*A gólya-kalifa*) című regényét 1929-ben adta ki világgönyvtár sorozatában a berlini Mosse Verlag kiadó, Bodó Károly kiváló fordításában. Ehhez az eszperantó kiadáshoz írt egy előszót a szerző. A szépirodalom eszperantóra fordítása szerinte „a lelkek egységének” megteremtése miatt fontos dolog. Lelkesítette, hogy sorra jelennek meg nemzetközi nyelven a világirodalom remekművei és már nemzeti antológiák is. „*A nyelv nem egy közömbös ruha, hanem a gondolat teste, és a lélek nem maradhat ugyanaz a különböző lélekvándorlások során. De ha egyszer ugyanazon a nyelven olvashatja majd minden nemzet ugyanazt az 'európai irodalmat'! ... Egy közös kincstár: közös kincs, közös lélek. A lelkek egysége.*”

Babitsnak az eszperantóhoz való viszonya egyik nagy tisztelőjéhez, Kalocsay Kálmánhoz fűződő kapcsolata miatt is különleges volt. Kalocsay 1921-ben még magyar verseket írt a *Nyugatba*, de azután már csak eszperantóul írt, és a *Literatura Mondo* főszerkesztőjeként mintaképe a Babits szerkesztette *Nyugat* lett.

Nemcsak Babits volt hatással az eszperantó irodalomra, hanem kölcsönhatás is létrejött. Babits nemcsak azért tartotta figyelemre méltónak a nemzetközi nyelvet, mert az ő alkotásai

is megjelentek eszperantóul. Az eszperantó irodalom ekkortájt túlnyomóan még műfordításokból állt, az eredeti eszperantó nyelvű irodalom szinte csak ennek alárendelten létezett. A műfordítások száma azonban gyorsan nőtt, minősége rendkívül sokat javult, és egyre jobban tükrözte a világirodalom fő irányzatait. Babits pedig arra törekedett, hogy az irodalom a nemzetek fölötti kulturális örökség ápolására neveljen. A *Literatura Mondo* éppen ezt tette.

A *Nyugat* nemzedékéből **Karinthy Frigyes**t kell különösen kiemelnünk, aki a Magyar Országos Eszperantó-Egyesület elnöke is volt (Giesswein Sándor „székében”). Az eszperantó feltétlen és szenvedélyes híve – bár nem, vagy nem jól tudott eszperantóul. A Nemzetközi PEN Club Budapesten tartott kongresszusának záróülésén, 1932. május 19-én, Karinthy felszólalásának témája kizárólag az eszperantó volt, sőt végül még egy eszperantót támogató határozatot is elfogadtak. Karinthy több művét fordították le eszperantóra.

Kosztolányi Dezsőtől álljon itt egy levélrészlet: „...eszperantóul – természetesen – tudok is, könyvtáramban nem egy eszperantó könyv van, számos munkámat lefordították eszperantóra. Egyébként múltkor a Budapesti Eszperantó Egyesületben hosszabb előadásban fejtettem ki ide vonatkozó véleményemet.”

7. Indokolás az értéktárba történő felvétel mellett:

Ötven év sem telt el az eszperantó nyelv megszületésétől kezdve, a békeszerető és irodalmat kedvelő eszperantisták világszerte már Petőfi verseiben, Madách Tragédiájában gyönyörködtek, és Babits útmutatása alapján tájékozódhattak a magyar irodalomról, és lelkesedhettek egy átfogó magyar antológiát kezükbe véve.

2023-ban is! Madách Imrét és Petőfi Sándort 2023-ban, születésük 200. évfordulóján szinte a teljes eszperantó világ is megünnepelte, Braziliától kezdve Braunschweigig (a Német Eszperantó Szövetség 100. jubileumi kongresszusán), Londonon át Ausztráliáig, és helyet kapott a torinói 108. UEA Világkongresszus programjában is.

A *Budapesti Iskolának* köszönhetjük ezt, amely más vonásokban is meghatározta Zamenhof hagyatékát, mert Zamenhof csak az alapokat teremtette meg.

A *Literatura Mondo* köré csoportosult *Budapesti Iskola* dr. Kalocsay Kálmán szellemi vezérletével megteremtette a modern eszperantó költészetet, amiből profitált a próza is, és minden más ezzel összefüggésben lévő műfaj.

A *Budapesti Iskola* számos más ponton is lefektette az eszperantó alapokat, sőt, nemcsak az alapokat, hanem a mindmáig ható, meghatározó követelményeket is. Elég, ha csak ezen művek címeit adjuk meg:

Nyelv Stílus Forma; Parnasszusi útmutató; Teljes eszperantó nyelvtan; Eszperantó Enciklopédia.

Az *Iskola* példamutató módon, bőkezűen osztotta és megosztotta a tudást a szomszédainkkal és a világ népeivel. Mindenkihez tudott szólni, nem volt elitista, irodalomszeretetre és olvasásra mozgósította a világ eszperantistáit, saját költészetet és prózát, regényt és novellát teremtett, valamint irodalmi kritikát és recenziót is.

A magyar kultúra ezáltal az eszperantót beszélők széles táborában és világszerte nagy közismertségre tett szert, nagyszabású irodalomnak tartják, csodálják.

Az eszperantó antológiákban, legyen az vers, novella, vagy regény, a *Budapesti Iskola* mind a mai napig elfoglalja az őt megillető, rangos helyét. Amikor az egyes műfajokban összeállítják szokásosan az ötven legjobb, illetve kötelező olvasmányt, ezekből a listákból sem hiányoznak a *Budapesti Iskola* alkotói.

Munkásságuk megtermékenyítő és hagyományteremtő. Itthon és szerte a nagyvilágban.

Mind a mai napig.

A fentiek alapján reméljük, hogy a Bíráló Testület is bizonyítottan találja és a címre érdemesíti a pályázatunkat.

A cím odaítélésének jelentősége

A cím odaítélése nagymértékben megerősítené a magyar eszperantó mozgalom helyzetét és megítélését szerte a nagyvilágban. Új erőre kapna mind a magyar műveknek az eszperantóra történő fordítása, illetve az eszperantón keresztüli eljuttatása más nemzeti nyelvekre. Elismerést kapnának magyar szerzők eszperantóul írt irodalmi alkotásai és más népek eszperantó műveinek magyarra fordítása is.

Nem csak az eszperantisták figyelnének fel erre a döntésre, ami emelné Magyarország presztízsét, és mutatná elkötelezettségét a béke és a népek közötti egyenrangú kulturális együttműködés mellett.

Az ilyen ügyekre különösen odafigyel az eszperantót egyébként is támogató UNESCO is. Lengyelország és Horvátország után harmadikként csatlakoznánk az eszperantó kulturális értékeit ilyen szinten elismerő államokhoz.

A pályázat nem politikai indíttatású, és nem is ilyen érvekre támaszkodik. Azonban helyénvalónak érezzük elmondani és felvetni az alábbiakat is:

Ahogy annak idején 1929-ben is, és később 1966-ban, az eszperantó magyarországi ügye egybeesett kormányzati érdekekkel, illetve a magyarság érdekeivel, most is jelentős érdekeink fűződhetnek ahhoz, hogy Magyarország a békepolitikáját ezzel is kifejezze. Ez a nyelv és a hozzá kapcsolódó eszme a béke eszköze, ahogy azt már több, mint száz éve Giesswein Sándor is felismerte és magyar ügynek vallotta.

A nagyhatalmi „hegemonikus” érdekek, törekvések és arrogancia mindig nyelvi köntösben is jelentkezett. A Népszövetség idejében francia vétó érkezett, most pedig az angol nyelv uralkodik a világban. Ez a dominancia azonban diszkriminációt eredményez, és ez a diszkrimináció valós fenyegetést jelent.

Az ENSZ Közgyűlés 77. ülészakájának magyar elnöke, Kőrösi Csaba meghívta az eszperantó világszervezetet, az UEA-t, hogy vegyen részt a közgyűlés munkájában, és élve ezzel a lehetőséggel, az ENSZ-hez delegált képviselőink 2023. június 12-én történelmi konferenciát szerveztek a soknyelvűség témakörben. Történelmit, mert ekkor először a hat hivatalos nyelv mellett eszperantó nyelvű szinkrontolmácsolás is folyt, három előadás pedig eleve eszperantó nyelven hangzott el.

A torinói világkongresszuson ismételten meggyőződhattünk arról, hogy az eszperantisták és világszervezetük Magyarország nagy tisztelői, támogatói és szövetségesei.

Szövetségesei, mint a kis népek, nyelvek kultúrájának védelmezői és terjesztői.

Szövetségesei, mert az eszperantisták a népek közötti béke hirdetői és szorgalmazói, és a nyelvi egyenjogúságot vallják a nemzetközi kommunikációban. Az eszperantisták szerint az anyanyelv használatához fűződő jogok egyetemesek és alapvetőek, és ez különösen érvényes az anyanyelvi oktatásra.

Szövetségesei, mert nagy elődeink olyan munkát végeztek, amely Magyarországnak tartós megbecsülést biztosít.

Hálával és tisztelettel tartozunk ezért Giesswein Sándornak és a *Budapesti Iskolát* létrehozóknak, különösen Kalocsay Kálmánnak és Baghy Gyulának, de mindazoknak is, akiket pályázatunkban név szerint megemlítettünk.

Irodalmi melléklet

Baghy Gyula : Aŭtuna foliario

Foliario, flirte danca,
en koloroj centnuanca,
prujnmordite ventpelate
ŝvebas ĉie: kampe, strate;
jen kuniĝas, jen dissaltas,
tie sinkas, tie haltas
por susuri, sible plendi,
en funebre por silenti,
poste supren, ek pro blovo,
sed sencele kaj sen povo
ĝis ĝi ĉesas kirle krozi
kaj ariĝas por ripozi,
kuŝi kiel morta garbo
sub soleca seka arbo

(Ford. Szabolcs I.)

Baghy Gyula: *Sonĝe sub pomarbo* – Az almafa alatt álmodva. Az első felvonásban, az első kép végén van Ádámnak egy rövid monológja:

Megmarad mégis a Nagyság, Gondolat, Fény;
Évezredek óta léteznek és hatnak.
Az Életet egy véletlen, mihaszna lény
látja csak, testben-lélekben törpe, hisz még
örömtől, szerelemtől, küzdéstől is fél,
látszatléte egyszer majd látszat véget ér.
Az értelmetlent űzi, mit biztos meglel,
„Az Élet egy sivatag” – morogja csendben.
De mi, szeretett Évám, egy búzaszemben
is már a Teremtés csodáját meglátjuk.
Azért tudunk majd küzdeni és örülni,
sebet kötözni, fáradtságot elűzni,
mert elámulunk – csillagok, rét, televény!
És hagyjuk, hogy a Nap szívünkig hatoljon,
az akaratot növecsse öröm s remény,
hogy a földi utunknak értelmet adjon.
(Ford. Szabolcs I. – Wacha B.)

Terjedelmi okokból lemondunk Kalocsay Kálmánnak a forrásjegyzékben is feltüntetett cikkének felidézéséről: *Az eszperantó és az irodalom* címmel az *Élet és Irodalom* újságban jelent meg 1965-ben.

Őszi falevelek

Leveli őszi fának
ezer színben táncot járnak,
széltől űzve, dér csípetten
utcán, mezőn még libegve,
összetartva, majd elválva,
hol süllyedve, hol megállva,
hol susogva, panaszkodnak,
hol gyászosan elhallgatnak,
aztán fel egy széllökéssel
céltalanul és erőtlen
örvénylésben kimerülve
megpihennek összegyűlve,
hanyatt, mint a halott kéve,
száraz, árva fa tövébe’.

8. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

Baghy Gyula munkái:

La Verda Koro (A zöld szív). 1937. Nederlanda Esperanto-Centro Rotterdam reprint 1965. Warszawa

Hura! 1930. LM (második kiadás 1986. MESZ)

Pilgrimo (Zarándoklat). 1991. 2. kiadás, Eldonejo Fenikso

Preter la Vivo (El az élet mellett). 1991. 3. kiadás, Eldonejo Fenikso

Sonĝe sub pomarbo (Az almafa alatt álmodva). 2017. 2. kiadás Ĝurĝevac– Swidnik – Lublin – Bjalistoko

Sur Sanga Tero – Mozaik-romano (Véres földön – mozaikok). 1933. Szalay Kiadás

Kalocsay Kálmán munkái

Az eszperantó és az irodalom. In *Élet és Irodalom* 1965. 12. 11.

<https://drive.google.com/file/d/1wCgrXamKG5ZX4wr2p0ZBlvQpOkjongOW/view>

Eterna Bukedo (Örök csokor). 1931. LM

Lingvo Stilo Formo (Nyelv Stílus Forma). 1931.

<https://www.rulit.me/books/lingvo-stilo-formo-studoj-read-596759-1.html>

Madách Imre: La Tragedio de l' Homo (Az ember tragédiája fordítása). 1965. Sötér István előszavával

Nemzeti Köntösben. In https://eo.wikipedia.org/wiki/En_nacia_vesto

Ora Duopo (Arany Páros – Jubileumi Könyv). 1966. MESZ

Parnasa Gvidlibro (Parnasszusi útmutató). 2021. G. Waringhien, K. Kalocsay, R. Bernard és N. Ruggiero 4. kiadás EDISTUDIO Pisa

Petőfi Sándor: Libero kaj Amo (Szabadság, szerelem – Petőfi Sándor verseinek fordítása). 1970. Corvina Kiadó

Petőfi Sándor: Johano la Brava (a János vitéz fordítása). 1984. 4. kiadás MESZ

Streĉita Kordo (Felhangolt húr). 1931. LM

Tutmonda Sonoro (Zengő nagyvilág). 1981. MESZ

Csiszár, A. – Kalocsay, K. 6000 Szólás és Kifejezés Magyar és Eszperantó nyelven. 1975. MESZ

Szilágyi Ferenc: La granda aventuro (A nagy kaland). 1989. 2. kiadás MESZ

Tárkony Lajos: De paĝo al paĝo (Lapról lapra). 1976. 2. kiadás MESZ
Soifo (Szomjúság) 1964. La Laguna Tenerife

Más szerzők

Auld, William 1992. La infana raso (A gyermeki faj). eszperantó és portugál nyelvű kiadás, Fonto – Chapeco – SC / Brazilo / Brasil
(Ertl István magyar fordítása. 1987. In <http://www.everk.it/pdf/la-infana-raso-hungara.pdf>)

Auld, William – Dinwoodie, J.S. – Francis, J. – Rosetti, R. 1977. Kvaropo. (Négyesfogat – válogatott költemények). 2. kiadás MESZ

Auld, William 1984. Esperanta Antologio – Poemoj (Eszperantó versantológia 1887-1981). szerk. Auld, William UEA

Benczik, V. 1986. Baza Literatura Krestomatio (Irodalmi alap-szöveggyűjtemény). 3. szerk. Benczik V, kiadás MESZ

Benczik V. 1983. Hungara Antologio (Magyar antológia). szerk. Benczik V. Corvina Kiadó

Giesswein Sándor az eszperantisták gyűlésén. 1922-11-21 / 265. szám In [Uj-Somogy, 1922. november \(4. évfolyam, 249-273. szám\)](#)

Lapenna, Ivo 1974. Esperanto en Perspektivo (Faktoj kaj Analizoj pri la Internacia Lingvo) (Az eszperantó távlatai – Tények és analízis a nemzetközi nyelvről). CED/UEA London In <https://docs.google.com/file/d/0BwitPj8ueoxNRIBSN1pwMW9rQk0/edit?resourcekey=0-cCOMXWKTARsV LHm0ZpRFOA>

Magyar Irodalmi Lexikon 1963. szerk. Benedek Marcell Akadémia Kiadó

Minnaja, Carlo – Silfer, Giorgio 2015. Historio de la Esperanta Literaturo (Az eszperantó irodalom története). Kooperativo de Literatura Foiro

Palma, Alfred 2023. The Tragedy of Man. Recenzió a Sunday Times of Malta vezető napilapban In

<https://www.independent.com.mt/articles/2023-03-12/newspaper-lifestyleculture/The-Tragedy-of-Man-6736250283>

Pardavila, Jesus Moinhos 2016. La arkitekturo de deziro en la verkoj de Lajos Tárkony (A vágy építészete munkáiban). In <http://literaturo.esperanto.net/bk/verk/arktarkony.pdf>

Rados P. A. 1982. A Literatura Mondo és a Nyugat. ELTE BTK (Harmadéves eszperantó kiegészítő szakos hallgató évfolyamdolgozata, Rados Mária hozzájárulásával.) In <https://esperantohea.hu/a-literatura-mondo-es-a-nyugat/>

Rátkai Á. (1992 -1994 között a MESZ elnöke) A Nyugat köre és a nemzetközi nyelv
Ignotus, Babits, Ady, Kosztolányi, Karinthy, Juhász és az eszperantó.
In <https://drive.google.com/file/d/1r5qVHssP4GM9eQwk18JsQf77HZw5AteA/view>

Rosetti, Reto – Vatré, Henri 1989. Trezoro 1-2 Esperanta Novel-Arto (Az eszperantó novella kincsestára). MESZ

Sirjajev, Ivan Gennagyjevics – Bleier, V. – Kökény, L. 1979. Enciklopedio de Esperanto (Az eszperantó enciklopédiája). az 1933-as LM kiadás reprint kiadása. MESZ.

Sutton, Geoffrey 2008. Concise Encyclopedia of the Original Literature of Esperanto. 1887-2007. Mondial, pp. 159-236

Utam a Világban – Mi vizitas mian Farmon. Eszperantó irodalmi antológia. 1987. Európa Könyvkiadó

Világirodalmi Lexikon. 1970. Király István főszerkesztő, Szerdahelyi István felelős szerkesztő Akadémia Kiadó.

Waringhien, Gaston 1966. Budapeŝta Skolo. In Hungara Vivo 1967/1 és 1967/2

<https://esperantohea.hu/la-budapesta-skolo/>

Wacha B. 1991. A magyar nyelvnek az eszperantóra gyakorolt hatásáról.

In <https://core.ac.uk/download/pdf/51306883.pdf>

Wacha B. 2018. Pri Esperanto kaj koneksaĵoj (Az eszperantóról és hasonlókról). Cikkgyűjtemény a MESZ gondozásában In

https://esperantohea.hu/wp-content/uploads/2023/12/Wacha-Balazs_Pri-Esperanto-kaj-koneksajxoj-ketnyelvu-konyv.pdf

Wacha B. 2009. Az eszperantó nyelvről, kiegészítésképpen. In <https://m.nyest.hu/hirek/az-eszperanto-nyelvroel-kiegesziteskeppen>

Lapok és évkönyvek

A Hungara Vivo (HV) cikkeinek jegyzéke:

<https://egalite.hu/vinye/hungaravivoenhavo.pdf>

A Literatura Mondo (LM) cikkeinek jegyzéke és oldalszámozása:

<https://egalite.hu/vinye/pagxonumerojdelitmon.pdf> és

<https://egalite.hu/vinye/pagxonumerojdelitmon.pdf>

A MESZ tanulmány-gyűjteménye:

<https://esperantohea.hu/tanulmanyok-az-eszperantorol/>

Az Eszperantó Magazin Évkönyve 1974. MESZ

Pesti Hírlap, 1935. június (57. évfolyam, 124-146. szám)

<http://www.eszperanto.hu/egyeb/karinthy-es-a-nemzetkozi-nyelv.pdf>

Világ és Nyelv évkönyvek 1978. 1979. 1980. 1981. MESZ

Világ és Nyelv magazin 1 és 2 1982. és 1983. MESZ

Kosztolányi és az eszperantó In Világ és Nyelv 1982/6 9. o.

Internetes források

Az egalite.hu, az esperantohea.hu és a vortaro.hu internetes portálok vikipedio szócikkek

https://eo.wikipedia.org/wiki/Proponitaj_reformoj_de_Esperanto

[Brazil konferencia: https://www.youtube.com/watch?v=XyaHVXlxHB0](https://www.youtube.com/watch?v=XyaHVXlxHB0)

9. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<https://esperantohea.hu/la-budapest-skolo/> Kifejlesztés alatt van, de már elérhető. A nemzeti értéknek – kulturális örökségnek szándékozunk egy önálló weboldalt lefoglalni: budapestaskolo.hu tervezett névvel, és az Ágazati Értéktár szabad felhasználására átadni. Az oldal színvonalas feltöltéséről és ápolásáról gondoskodni fogunk.

Ezen a provizórikus oldalon található a forrásjegyzékben is szereplő nem saját készítésű tanulmány Rados Mária külön csatolt, szabad felhasználásról szóló nyilatkozata szerint. Terjedelmi okokból így praktikus bemutatni azt, és mert csak egy kis szeletét illusztrálja a pályázatban érintett témának, a Literatura Mondo és a Nyugat c. folyóiratok összehasonlításával. Lásd <https://esperantohea.hu/a-literatura-mondo-es-a-nyugat/>

III. MELLÉKLETEK

Az Értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja

A Htv. 1. § (1) bekezdés m) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

A javaslatban megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció – ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is – vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

A nem saját készítésű dokumentumok szerepeltetése esetén az adott dokumentum tulajdonosának hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról

Csatoljuk az Ajánló leveleket

Az Eszperantó Tanárok Magyarországi Egyesülete nevében Németh József elnök ajánló levelét,

Csiszár Pálma eszperantó nyelvtanár, vizsgáztató ajánló levelét,

prof. dr. habil. Koutny Iona Adam Mickiewicz Egyetem, Poznań a Hungarológia Tanszék és az Interlingvisztika program vezetője ajánló levelét,

Simonkayné Szabolcs Júlia, nyugalmazott gimnáziumi tanár levelét,

Szabolcsné Sas Ágnes tanító ajánló levelét,

dr. Ujj Béla nyugalmazott informatikus mérnök ajánló levelét és

Wacha Balázs a nyelvtudomány kandidátusa ajánló levelét. Wacha Balázs részletes háromoldalas tudományos indoklással támogatta meg pályázatunkat.

Nyilatkozatok

Mézes Gyöngyi, a MESZ elnökének a javaslatban megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció – ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is – vonatkozó hozzájáruló nyilatkozata.

Szabolcs István a pályázat készítője nyilatkozata az általa készített két fénykép szabad felhasználásáról. (Az első Literatura Mondo címlapja és az olvasókhöz szóló előszó)

Mézes Gyöngyi által hitelesített kivonat a MESZ elnöksége 2024. február 18-i ülésén hozott

határozatáról, amely szerint Szabolcs Istvánt, a pályázat készítőjét az elnökség teljeskörűen felhatalmazza a pályázat intézésében.

A nem saját készítésű dokumentum tulajdonosának, Rados Máriának a hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról.

Fényképek

Szabolcs István által készített két csatolt fénykép: az első Literatura Mondo címlapja és az olvasókhoz szóló előszó (Antaŭparolo). A szabad felhasználásukról szóló nyilatkozattal együtt.

Tárgy : Ajánlás Kulturális Ágazati Értéktárba vételre

Tisztelt Bizottság!

A Magyarországi Eszperantó Szövetséget képviselve Szabolcs István adta be „*A Budapesti Iskola – Literatura Mondo*” címmel azt a javaslatot, hogy egy – az eszperantó magyarországi műveléséhez erősen kötődő, jellegében és hatásában egységes – kulturális jelenségcsoportot azzal ismerjenek el, hogy a nemzeti kulturális örökség részének nyilvánítják. Szabolcs István javaslatával egyetértek.

A *Budapesti Iskola* és a *Literatura Mondo* működése jelentős mértékben hozzájárult az eszperantó nyelvi és irodalmi normarendszerének fejlődéséhez, az eszperantó irodalom kibontakozásához, az eszperantó nyelv és kultúra magyarországi megismertetéséhez. A *Budapesti Iskola* jelentősen hatott – és hat ma is, a *Budapesti Iskola* keretei között született művek által, az e keretek között kialakult vagy megszilárdult normák révén – a nemzetközi eszperantó kultúrának az alakulására, nemcsak Magyarországon és a környező országokban, hanem világszerte. A *Budapesti Iskola* a magyar kultúrát, főképp a magyar irodalmat az eszperantót beszélők és művelők nemzetközi közösségében a figyelem középpontjába állította, másfelől az eszperantó magyar művelőinek rálátást adott más országok kultúrájára. Az eszperantó fejlődését erősen befolyásoló területek az idővel változtak, az eszperantó irodalom művelésében is más és más földrajzi területek emelkedtek ki. A kezdeti kelet-európai, szláv (orosz, lengyel), jiddis, német nyelvi hátteret (Bialystok, Szentpétervár, Varsó, Nürnberg), az északi (svéd, finn), a francia, a svájci, az osztrák, illetve a cseh részvétel erősödése követte. 1922-ben indult Magyarországon a *Literatura Mondo*: öt személyből álló szerkesztőbizottsággal és dr. Schwartz Teodor főszerkesztésével. A *Literatura Mondo* bizonyos termékei jelen vannak (ismétlődnek, kiegészülnek) a folyóirat működése utáni időben is: a második világháború utáni kulturális élet örzi és felhasználja, felidézi, ismétli a *Literatura Mondo* jelentős értékeit.

Bár a *Budapesti Iskola* hatóköre igen nagy, mint Szabolcs István példáiból látjuk, az iskola központja Magyarország volt. Létrejöttét, működését az alapozta meg, hogy a *Literatura Mondo* szerzőiből és olvasóiból szerves kulturális közösség alakult ki: alkotók, recenzensek, kritikusok, olvasók egymásra hatva rendeződtek közös fejlődési irányba. A *Literatura Mondo* mintái nagy részben köthetők a magyar irodalom bizonyos jelenségeihez is: Kalocsay Kálmán vállalt feladataiban együtt van a világ költészete áttekintésének ambíciója, a magyar irodalom közvetítésének vágya. A *Tutmonda sonora* c. munkája a világ költészetét közvetíti, a *Hungara Antologio* a magyar irodalmat.

A magyar irodalom történetéből szintén ismert jelenség, hogy az irodalmiságra (néhány esetben: írásbeliségre) később szert tett nyelv és közössége a korábban irodalmisággal bíró nyelvekből irodalmi formákat és normákat vesz át: a magyar irodalom elsősorban a latin és német mintákból táplálkozott.

A *Budapesti Iskolának*, vezető személyiségeinek, ezek nyelvi hátterének, nyelvi és irodalmi képzettségének, irányultságának a 20. században az eszperantó nyelv és az eszperantó irodalom egészére is jelentős hatása volt, és – a következményeket tekintve – van ma is.

Zamenhof 1887-ben a nyelv ábécéjével a fonémarendszer vázát, az alapvető nyelvtannal a szófaji paradigmákat (igeragozás, névszóragozás), úgynevezett szótárával (valójában: morfémajegyzékével) az alapszókincset, és (mint Szabolcs István mondja) a szóképzés rendszerének alapjait adta meg. A nyelv hangzó formáját a megadott hangsúlyszabály és a betűkészlet – szókészlet alapján sugallt hangkészlet (fonémakészlet) alapozza meg, de a

hangváltozatok jelentős egységesülése a 20. század elejére tehető, amikor a szaporodó találkozók felszínre hozták a kiejtésbeli eltéréseket. Zamenhof alkalmi tanácsokkal határolta be a fonémák realizációját, és a legjobb beszélők konkrét mintáira, példájára hivatkozva járult hozzá a kiejtés egységesítéséhez. Legtöbbször kérdésekre válaszolva tisztáz részletkérdéseket, például az *n* fonéma realizációját különféle hangkörnyezetekben, vagy az igei végződésök önálló (kopulaként való) használatának kérdését. (Kérdésekre adott válaszai egybegyűjtve is megjelentek, *Lingvaj Respondoj* címmel.) A mondattant illetően tulajdonképpen támaszkodott az európai nyelvek areálisan hasonló vonásaira: az eszperantó külön deklaráció nélkül vált nominatív nyelvvé, tendenciájában SVO-nyelvvé: a korai nyelvhasználók spontán nyelvhasználata, még az anyanyelvi ráhatások is, lényegében egy irányba hatottak. Zamenhof példamondatai, példaszövegei (az ún. *Első Könyvben* 1887, illetve *Az eszperantó fundamentumában* 1905), klasszikus fordításszövegei, saját mindenkori, tekintéllyel bíró nyelvhasználatának mintaként való működése révén, valamint eseti kérdésekre vonatkozó kiegészítő közlései, tanácsai révén (*Lingvaj respondoj*) a nyelv gyakorlati elsajátítása és használata, mondhatni, könnyen ment, jóllehet részletes szintaxist Zamenhof nem alkotott.

Rendszeres, részletes, aprólékos mondattant a *Budapesti Iskola* kiemelkedő személye, Kalocsay Kálmán és a vele együttműködő francia Gaston Waringhien alkotott (*Plena Gramatiko de Esperanto* 1935, 1938, később: *Plena Analiza Gramatiko de Esperanto* 1980, Budapest).

A fonémarendszer leírása (vagyis, a hangrendszernek a funkcióra tekintettel való rendszeres leírása) Zamenhof megnyilvánulásainak felhasználásával szintén a *Budapesti Iskolához* kapcsolódó Kalocsay – Waringhien szerzőpáros említett munkájában jelenik meg. Az eszperantó nyelv hangváltozatainak befolyásolását illetően a *Budapesti Iskola* meghatározó személyeinek döntéseiben feltehetőleg szerepet játszott az irodalmi formákhoz (főképp: versformákhoz) való viszonyuk, a fonetikai-fonológiai alapvetés tekintettel lehetett például az időmértékes verselés eleve figyelembe vett igényeire. Sajátos, hogy a Kalocsay – Waringhien-féle eszperantó mondattan, de talán az egész nyelvleírás is, a magyar nyelv nagyjából egyidejű leírásainál erősebben strukturális jellegű, attól függetlenül, hogy ezt feltehetőleg nem lehet bármelyik újabb nyelvészeti iskola közvetlen hatásával magyarázni. A nyelvészeti strukturalizmus a magyar nyelv leírásában később, a 20. század második felében jelent meg.

A *Budapesti Iskola* produktumainak alaposabb megismerése a nyelvtudomány számára módszertani és nyelvészet-történeti szempontból is érdekes. Ugyancsak a nyelvtudomány kompetenciájába tartozik a téma az általánosabb „nyelvtervezés”, „nyelvi tervezés” kérdéskörén belül. A nyelvtervezés fogalmát a nyelvtudományban Einar Haugen vezette be 1958-ban (vö. Ladányi Mária – Hrenek Éva 2019, 118). A nyelvtudomány a nyelvi tervezésen belül megkülönbözteti az állománytervezést, a státusztervezést és a presztízstervezést. Az 1887 óta ismert eszperantó nyelvi tervezésen belül nemcsak az állománytervezés kérdéseivel találkozunk állandóan: az eszperantó a státusztervezésnek és a presztízstervezésnek részint szintén tárgya az eszperantó kultúrközösségén belül, részint pedig tárgya kell, hogy legyen az általános nyelvészetben és a nyelvészociológián belül. A *Budapesti Iskola*, a *Literatura Mondo* a nyelvi tervezés minden részterületén figyelemre méltó. A nyelv különféle részrendszereit Kalocsay Kálmán – Gaston Waringhien említett *Plena Gramatiko de Esperanto* c. munkája, valamint a *Vojaĝo inter la tempoj* és a *Lingvo Stilo Formo* egyaránt érinti; ez utóbbi kitérve bizonyos eldöntetlen vagy kétséges kérdésekre, például az igenévképzők és összetett igealakok pontos aspektus és idő szerinti értékére. A *Parnasa Gvidlibro* a versformák bemutatásában és elemzésében bír nagy jelentőséggel. Kalocsay játékosan középkori eszperantó szöveget is alkotott: a magyar *Halotti Beszéd* műfordításában szokásos nyelvi változásokat (pl. hangkiesést, lekopást, írásmódbeli eltéréseket) alkalmaz.

A nemzeti kulturális örökség része nyilván akkor lehet valami, ha igazoltnak tekinthető, hogy a) kulturális értékről vagy kulturális értékek csoportjáról van szó b) a szóban forgó jelenségcsoport jelentős mértékben Magyarországhoz (mint helyhez) és/vagy a magyar, illetve magyarországi kultúrához köthető, esetleg kifejezetten a magyar nyelvhez, illetve magyarországi nyelvekhez és kulturális aktivitásokhoz kapcsolódik.

A *Budapesti Iskola – Literatura Mondo* cím lefedte jelenségcsoportra mindez joggal vonatkoztatható.

A javaslatban bemutatott vagy megemlített művek, szerzők, források összességében valóban Magyarországhoz köthetők, jelentőségük egyrészt az eszperantó nyelvnek és irodalomnak magyarországi, nemzetközileg a huszadik században kiemelkedő minőségű megjelenésében, másrészt az eszperantó egészének fejlődésében érhető tetten.

Szabolcs István javaslatával egyetértve ezért tisztelettel javaslom, hogy a *Budapesti Iskola – Literatura Mondo* folyóirat és kiadó vétessék föl a Kulturális Ágazati Értéktárba.

Dr. Wacha Balázs
a nyelvtudomány kandidátusa

Budapest, 2024. 03. 04.

Ajánlás

A *Budapeŝta Skolo* (Budapesti Iskola) és a *Literatura Mondo* (Irodalmi világ) c. folyóirat Magyar Értéktár Kulturális Ágazati Értéktárába történő felvételére

A Kulturális Örökség Értéktára a magyar kultúra értékes elemeit tartalmazza, melyek fémjelzik az országot a nagyvilágban is. Az eszperantó világban a *Budapeŝta Skolo* néven ismert Budapesti Iskola ezeknek a kritériumoknak eleget tesz.

Az elsősorban a két világháború között működő *Budapeŝta Skolo* irodalmi tevékenysége a *Literatura Mondo* (Irodalmi világ) folyóiratban és számos irodalmi műben teljesedett ki. A megjelenő eredeti művek és fordítások nagy mértékben hozzájárultak az eszperantó irodalom és maga a nyelv fejlődéséhez.

Másrészt, az eszperantó nyelven keresztül, melyet sok országban beszéltek és beszélnek 1887-től kezdve, bemutatták a magyar irodalom és kultúra értékeit: eminens példája ennek a Kalocsay Kálmán szerkesztette *Hungara Antologio*, 1933 (melynek megújult és kiegészített változata 1983-ban jelent meg Benczik Vilmos szerkesztésében). Madách *Ember tragédiája*, Petőfi versei és a *János vitéz* ugyanúgy az eszperantó irodalom klasszikusaihoz tartoznak (a későbbiekben Ady és József Attila kötetek is megjelentek).

Kalocsay Kálmán és Baghy Gyula a korszak két emblematikus személyisége (*Ora duopo*, azaz arany párosnak is nevezik őket). Kalocsay nemcsak eredeti műveivel és versfordításaival, hanem tanulmányaival is hozzájárult mind a poetikához (*Lingvo, Stilo, Formo* 1931), mind a nyelvtani leíráshoz (I. a francia Waringhiennel kiadott *Analiza Gramatiko* 1935), melyek több kiadást mértek. Baghy regényeivel és tankönyvével gazdagította az eszperantó kultúrát és adta át a magyar szellemet.

Megemlítem, hogy az eszperantó kultúrában a kisebb nemzeteknek is ugyanannyi esélye van a képviselőnek, mint a nagyobbaknak, hisz az adott nemzetiségű emberek készítik a fordításokat, mutatják be az országukat, kultúrájukat. A magyar eszperantisták mindig is kiemelkedtek, s nevet szereztek Magyarországnak. (A 1965-95 között egy második felvirágzást lehet tapasztalni, mind az irodalom (Magyar Eszperantó Szövetség kiadói tevékenysége), mind az oktatás terén (a Szerdahelyi István kezdeményezte és vezette egyetemi eszperantó oktatás az ELTE-n, nyelvvizsgák). Mindezek alapján a BS-nek helye van az Értéktárban.

Poznań, 2024. március 4.

prof. dr habil. Koutny Ilona
Adam Mickiewicz Egyetem, Poznań (PL)
a Hungarológia Tanszék és az Interlingvisztika program vezetője
(1987-95 között az ELTE Általános és Alkalmazott Nyelvészeti tanszékének adjunktusa,
eszperantológiát, alkalmazott és számítógépes nyelvészetet tanított)

Kulturális Minisztérium
Kulturális Ágazati Értéktári Bizottság

Ajánlás

A Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat

Magyar Értéktár Kulturális Ágazati Értéktárába történő felvételére

Az Eszperantista Pedagógusok Magyarországi Egyesülete, az ILEI (Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj) az eszperantó tanárok nemzetközi ligájának tagszervezete melegen ajánlja a Szabolcs István által jegyzett pályázatot, mely kiválóan mutatja be, hogy a Literatura Mondo magazin és a Budapes'ta Skolo nevű irodalmi iskola olyan nemzeti értékünk, amely nemcsak ismert, de elismert a nemzetközi eszperantó világban és érdemes arra, hogy a Kulturális Ágazati Értéktár részévé váljon.

Az átlagember keveset tudhat Babits Mihály és Kalocsay Kálmán eszperantista költő, műfordító kapcsolatáról, arról, hogy a Magyarországon kiadott Literatura Mondo, az eszperantó világban akkor egyedülálló nemzetközi irodalmi folyóirat, tulajdonképpen a *Nyugat* c. magyar újság mintájára készült, hogy Kosztolányi, Karinthy, Ady mind felismerték, hogy egy olyan kis nyelv számára, mint a magyar milyen fontos kitörési pont az eszperantó.

A Budapesti Iskola és révén Magyarország az eszperantó irodalmi élet központjává és több alakja a következő nemzedékek példaképévé is vált. Baghy Gyula nem csak kiváló költő, író, de legendás pedagógus is volt. Máig ismert, a „Tanuljunk nyelveket” sorozatban megjelent könyvének fontos részét képezik az irodalmi szemelvények.

A Budapesti irodalmi Iskola örökségének köszönhető, hogy Szerdahelyi István megalapíthatta az ELTE Eszperantó szakát, mely 40 évig működött és lehetővé tette, hogy egyesületünk számos tagja eszperantó tanári diplomát szerezzen, a nyelvet iskolákban oktathassa, részt vehessen a nyelvvizsgáztatásban. Az Eszperantó szak tananyagának nemcsak irodalmi, de nyelvészeti részének is fontos részét képezte Kalocsay Kálmán munkássága.

Mivel az eszperantó film még mindig ritka, az eszperantó világ nyelvtanulói számára a könyv fontos érték, nélkülözhetetlen eszköz az önálló nyelvtanulásban, a nyelvtudás fejlesztésében. Így a magyar kultúra eszperantóra fordított kincsei, honfitársaink eszperantóul alkotott művei újabb és újabb generációkhoz juthatnak el.

Az Eszperantista Pedagógusok Magyarországi Egyesülete fontosnak tartja ezen nemzeti értékünk megóvását, Kulturális Ágazati Értéktárába való felvételét, ezen keresztül a magyar közönség figyelmének felhívását erre a kincsre, amire minden magyar büszke lehet.

Marcaltó-Ihász, 2024.03.01.

Németh József, elnök

ILEI - HUNGARA SENCO
Eszperantista Pedagógusok
Magyarországi Egyesülete
101-8931 Budapest, Fv. 1/12
számlaszám: 12345678901234567890
Adószám: 12345678901234567

Eszperantista Pedagógusok Magyarországi Egyesülete

Kulturális Minisztérium
Kulturális Ágazati Értéktári Bizottság

Salomonné Csiszár Pálma
1114 Budapest, Kosztolányi tér 5.
ELTE ONYC eszperantó nyelvi felelős

Ajánlás

A Budapeŝta Skolo, Budapesti Iskola és a Literatura Mondo, eszperantó nyelvű irodalmi folyóirat felvételére a Magyar Értéktár Kulturális Ágazati Értéktárába

Kalocsay Kálmán, a Literatura Mondo irodalmi folyóirat vezéralakja Abaújszántón született, csakúgy, mint édesanyám Sándor Mária. Családom története Abaújszántón kezdődik, mert édesapám, Csiszár Ernő az itteni gimnázium tanára volt, szüleim itt ismerkedtek meg, itt tanultak meg eszperantóul.

A pályázatban ismertetett Literatura Mondo folyóirat köré szerveződő alkotóközösség, a Budapeŝta Skolo, az eszperantó irodalomtörténetben már a második nagy korszak, az eszperantó irodalmi nyelvként nemzetközileg elismert, a PEN-klub tagja.

Születésemkor az eszperantó csaknem 100 éves, de még kevés olyan családról tudunk, ahol anyanyelvként használják, ami az élő nyelv egyik nyelvészeti kritériuma. Az úgynevezett „denaska esperantisto”-k egyike vagyok, erről az „Apanyelvem az eszperantó” c. tanulmányban írtam bővebben. Az ELTE eszperantó szakának elvégzésekor még nem gondoltam, hogy eszperantó tanár leszek, vizsgáztató és végül az ELTE ONYC eszperantó nyelvi felelőse.

Az eszperantista világ a Budapeŝta Skolo óta tudja, hogy „vigyázó szemeit” érdemes Magyarországra vetnie. Egyedi volt az eszperantó szak az ELTE-n, az eszperantó érettségi és a nyelvvizsgáztatás is az. Nem véletlen, hogy 2008-ban az Eszperantó Világszövetség (UEA: Universala Esperanto Asocio) az ELTE Origo Nyelvi Központot (akkor még ITK) kérte fel a Közös Európai Referenciakerethez illesztett, nemzetközi eszperantó egynyelvű vizsga kidolgozására.

Ez a vizsga ma már saját lábakon áll, online is elvégezhető, és 100% magyar fejlesztéssel kidolgozásra került a C2 szint is. A mesterszint egyik választható feladata irodalmi művek összehasonlító elemzése. Az első évben éppen Baghy Gyula egyik remek novellája került ismét a porondra.

A magyarok máig meghatározó szerepe az eszperantó világban elképzelhetetlen a Szerdahelyi István által alapított ELTE eszperantó szak, és a gyökereket jelentő Literatura Mondo folyóirat, a Budapeŝta Skolo nélkül, melyeket a magyar nemzeti kulturális örökség fontos részeként, megóvásra, megőrzésre ajánlok, felvételüket a Kulturális Ágazati Értéktárba javaslom.

Budapest, 2024.03.02.

Salomonné Csiszár Pálma

eszperantó szakos nyelvtanár, vizsgáztató

Salomonné Csiszár, P. 2003. Apanyelvem az eszperantó. In: Gecső, T. (szerk) Természetes nyelvek-mesterséges nyelvek. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 78-86.

Kulturális és Innovációs Minisztérium

Kulturális Ágazati Értéktár Bizottsága részére

Ajánlás

Budapesti Iskola és a Literatura Mondo folyóirat és kiadó

Tisztelt Bizottság!

A Magyarországi Eszperantó Szövetség javaslatát elolvastam és támogatom. A javaslatához szeretném ajánlásként az alábbiakat hozzátenni:

Elöljáróban néhány mondatot magamról írok. Simonkayné Szabolcs Júlia vagyok, 1953-ban születtem, 1976-ban végeztem az ELTE-n történelem-orosz szakon, 1977-ben ógörög szakon, majd estin elvégeztem a művelődéstörténeti szakot és a filozófiát (ez utóbbiból már nincs meg a diplomám, mert 3 gyermekem született és nagyon sokat dolgoztam). 1975. nov. 25-től 2015. nov. 26-ig tanítottam a József Attila Gimnáziumban, majd a rendszerváltáskor, mikor az iskolát visszakapta a ciszterci rend, a Szent Imre Gimnázium tanára lettem; 2019-ig még heti 2 órában szakkört tartottam. Néhány évig a történelem munkaközösség vezetője, ill. az algimnázium (5-8 osztály) tagozatvezetője voltam; munkámért miniszteri dicséretet is kaptam.

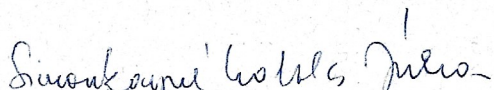
Az eszperantóval még kislány koromban ismerkedtem meg (én sajnos nem tanultam meg), de édesapám lelkes eszperantista volt.

Úgy látom, hogy az eszperantó nagyon alkalmas arra, hogy tolmácsolja azoknak a népeknek a kultúráját, irodalmát, akik számunkra nehéznek tűnő nyelveken beszélnek. Sőt! Az eszperantó alkalmas a keresztény értékek közvetítésére is, hiszen a Szentírást is lefordították erre a nyelvre. Az eszperantó alkalmas az antik (görög-latin) művek tolmácsolására is, hiszen a magyar mellett ezen a nyelven is lehet hexameterekben írni, fordítani.

A magyar eszperantisták (kiemelem közülük Kalocsay Kálmánt) nagyon sokat tettek azért, hogy nemzeti kultúránkat, irodalmunkat, keresztény értékeinket a világ népei megismerjék.

Kérem a Kulturális Ágazati Értéktár Bizottságot, hogy a Budapesti Iskola és a Literatura Mondo folyóirat és kiadó jelentőségét és értékeit nyilvánítsa a kulturális örökségünk részének és vegye fel azt a Kulturális Ágazati Értéktárba.

Tisztelettel

Simonkayné Szabolcs Júlia

nyugdíjas pedagógus

1095 Mester utca 9.

Kulturális. és Innovációs Minisztérium
Kulturális Ágazati Értéktár Bizottsága részére

Ajánlás

Budapesti Iskola és a Literatura Mondo folyóirat és kiadó

Tisztelt Bizottság!

A Magyarországi Eszperantó Szövetség javaslatát elolvastam, és támogatom. A javaslathoz szeretném ajánlásként az alábbiakat hozzátenni:

Férjemet, Szabolcs Istvánt néhány éve az eszperantó mozgalomba való újbóli aktív bekapcsolódása óta támogatom munkájában.

Tavaly végigkísértem, hogyan készült előadására Petőfi születésének 200. évfordulójára. Ekkor kerültem közelebbi kapcsolatba az eszperantó költészettel és a verselés szabályaival.

Így tudtam meg, hogy Petőfi Sándor a költészetet az azonos nyelvet beszélők közössége megszólításában a legmagasabb szintnek tartotta, a retorikánál is magasabbnak. A költészetet Isten templomának nevezte, a költőket pedig prófétáknak.

Több versének eszperantó fordítását olvastam. Megtudtam, hogy Zamenhof ugyan "csak" a nyelv alapjait teremtette meg, de már akkor felvette a szabályok közé, hogy a főnevek 'o' végződését aposztróffal el lehessen hagyni, hogy ezzel lehetővé tegye a költészetet, és megteremtse mindenféle verselés lehetőségét.

Ezt később Kalocsay Kálmán, a Budapesti Iskola szellemi vezére bontotta ki a Literatura Mondo lapjain és könyveiben. Megteremtette az eszperantó hexameterek prozódiaját. Az eszperantó nyelv ezáltal a görög, a latin és a magyar nyelv után negyedikként csatlakozott azon nyelvekhez, amelyek hexameterképesek. Az eszperantó nyelvben, ahol a hangsúly kötelezően az utolsó előtti szótagon van, különösen nehéz, hogyan lehet spondeust faragni? Kalocsay Kálmán gyönyörűséges hexametereket faragott klasszikus és magyar versfordításaiban. Már száz évvel ezelőtt lefordította a *János vitézt* és Petőfi további több, mint 130 versét, amiből sok már a Literatura Mondo hasábjain megjelent.

Miért tartozik ez a magyar kulturális ágazati értéktárba?

Kulturális örökség csak az lehet, ami ma is ösztönzi az új kulturális értékek létrehozását, forrása azoknak.

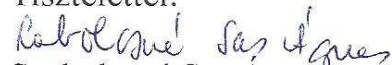
2023-ban Kalocsay példáját követve férjem egy magyar eszperantista társával újból lefordította a Petőfi évfordulóra *Az ítélet* című versét és ehhez is elegendő volt az 1887-es 'Első Könyv' anyaga, ezzel bebizonyítva, hogy a nyelv eleve így született, a háromezer éves európai kultúra bölcsőjét jelentő hexameterek bele voltak kódolva. Tavaly év elején Carmel Mallia, máltai költő, műfordító is lelkesen lefordította ebből máltaira *Az ítélet* című verset. Ő egyébként Madách *Az ember tragédiájának* fordítója máltai nyelvre, mondanom se kell, Kalocsay eszperantó nyelvű fordítása alapján.

Az eszperantisták világszerte megünnepezték Petőfi Sándort születésének kétszázadik évfordulója alkalmából. Az új fordításról és a hexameteres verselésről másfél órás előadás volt Torinóban az UEA, az eszperantisták nemzetközi szervezete 108. kongresszusán.

A Budapesti Iskola géniuszai a *Literatura Mondo* lapjain és könyveiben számtalan hasonló értéket hoztak létre, csak éppen egy kis példát ragadtam ki ezekből.

Kérem a Kulturális Ágazati Értéktár Bizottságát, hogy a Budapesti Iskola és a *Literatura Mondo* folyóirat és kiadó jelentőségét és értékeit nyilvánítsa kulturális örökségünk részének és vegye fel azt a Kulturális Ágazati Értéktárba.

Tisztelettel:

Szabolcsné Sas Ágnes

tanító

1145 Budapest, Szugló utca 20/b.

Kulturális- és Innovációs Minisztérium
Kulturális Ágazati Értéktár Bizottság

Ajánlás értéktárba vételre:

„Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat és kiadó”

Tisztelt Bizottság!

Tudomásomra jutott, hogy a Magyarországi Eszperantó Szövetség javaslatot készített a fent megnevezett kulturális örökségünk felvételére a Kulturális Ágazati Értéktárba. A Szabolcs István által készített javaslatot elolvastam és támogatom.

dr. Ujj Béla nyugdíjas informatikus, folyamat tanácsadó mérnök vagyok.

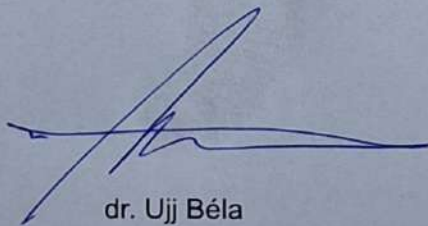
Mostanában már aktívan nem veszek részt az eszperantó mozgalomban, de ötven éve közelebről figyelem az eszperantó nyelv és mozgalom magyarországi fejlődését, történetét. Huszonévesen sokat mozgolódtam a környező országokban eszperantó körökben.

Megismerkedtem a Budapesti Iskola és két annak két kiemelkedő képviselője Kalocsay Kálmán és Baghy Gyula tevékenységével és nagyra értékelem jelentőségét. Egyetértek azzal, hogy a Budapesti Iskola hagyatéka Magyarország kulturális örökségét képezi, üdvözlöm a szándékot és remélem a Bizottság nyitottan áll az ajánlás befogadásához.

A hetvenes és nyolcvanas években az eszperantó mozgalom kapcsolatban állt az informatika fejlődésével. Saját alakfelismeréshez köthető tudományos tevékenységekben, annak szövegfeldolgozással foglalkozó ágában szerepet játszott és játszik ma is az eszperantó nyelv.

Manapság kreatív írással is foglalkozok az IRKA Gödöllői Írókör tagjaként. A különböző nyelvek oda-vissza fordításával végzett kísérletekben szerepet kap az eszperantó, mint közvetítő “eszköz”. Ezt a nyelvi transzformációs gondolkodást a Budapesti Iskola hagyománya alapozta meg, aminek a Kulturális Ágazati Értéktárba való felvétele erősíti a magyar nemzeti értékek tudatosítását.

Gödöllő, 2024.03.01.

dr. Ujj Béla
nyugdíjas informatikus

MAGYARORSZÁGI ESZPERANTÓ
SZÖVETSÉG
HUNGARIA ESPERANTO-ASOCIO

Kulturális és Innovációs Minisztérium
Ágazati Értéktár Bizottsága részére

Nyilatkozat szabad felhasználás engedélyezéséről saját készítésű
dokumentumokat illetően
Pályázat a *Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat
és kiadó* témában

Tisztelt Bizottság!

A Magyarországi Eszperantó Szövetség (továbbiakban: MESZ) megbízása
alapján Szabolcs István úr, a Szövetségünk korábbi elnöke pályázatot készített
és nyújtott be az Ágazati Értéktár Bizottsághoz *Budapeŝta Skolo (Budapesti
Iskola) – Literatura Mondo folyóirat és kiadó* témában az Ágazati Értéktárba
való felvétel céljából.

A MESZ elnöksége a csatolt jegyzőkönyvi kivonattal teljeskörűen
meghatalmazta Szabolcs Istvánt az ügy intézésével.

A MESZ és a pályázatkészítő nevében is nyilatkozom, hogy a javaslatban
megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció szabad
felhasználására vonatkozó hozzájárulásunkat megadjuk. A teljes
dokumentációba beletartozik a pályázat szövege és minden csatolt
dokumentuma, a saját készítésű kép- és hanganyaggal együtt.

Tisztelettel:

Magyarországi Eszperantó Szövetség
Hungaria Esperanto Asocio
1141 Budapest Szugló u. 82.
Asz: 19003142-1-42

Mézes Gyöngyi
elnök

Budapest, 2024. március 2.

MAGYARORSZÁGI ESZPERANTÓ
SZÖVETSÉG
HUNGARIA ESPERANTO-ASOCIO

Kulturális és Innovációs Minisztérium
Ágazati Értéktár Bizottsága részére

Nyilatkozat szabad felhasználás engedélyezéséről saját készítésű fényképeket
illetően,

Pályázat a *Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat
és kiadó* témában

Tisztelt Bizottság!

A Magyarországi Eszperantó Szövetség képviselőjeként pályázathoz csatolt,
általam készített két fénykép tekintetében a Bizottság és az Ágazati Értéktár
részére teljes körű szabad felhasználásukat engedélyezem.

A csatolt fotók:

1. A Literatura Mondo 1922. októberi első számának borítójáról készült fénykép
2. A Literatura Mondo 1922. októberi első számának Antaŭparolo (Előszó)
oldaláról készült fénykép

Az első fénykép alkalmas megjeleníteni a pályázat témáját, annak
szimbólumaként is használható.

Tisztelettel:

Szabolcs István
felhatalmazott képviselő

Budapest, 2024. március 2.

MAGYARORSZÁGI ESZPERANTÓ
SZÖVETSÉG
HUNGARIA ESPERANTO-ASOCIO

Kulturális és Innovációs Minisztérium
Ágazati Értéktár Bizottsága részére

Kivonat a Magyarországi Eszperantó Szövetség
elnökségi ülésének jegyzőkönyvéből

Pályázat a ***Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat és kiadó*** témában felhatalmazás Szabolcs István úr részére

Tisztelt Bizottság!

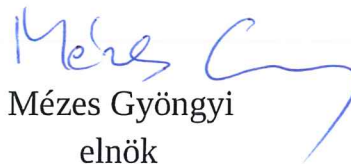
A Magyarországi Eszperantó Szövetség elnöksége a 2024. február 18-i elnökségi ülésén a pályázattal kapcsolatban Szabolcs István úr részére, aki Szövetségünk korábbi elnöke, jelenleg nemzetközi képviselője, az alábbi felhatalmazást adta ki.

Kivonat a jegyzőkönyvből:

4. Az Elnökség felhatalmazza Szabolcs Istvánt, hogy pályázatot nyújtson be a Kulturális és Innovációs Minisztériumba az Ágazati Értéktári Bizottsághoz a ***Budapeŝta Skolo (Budapesti Iskola) – Literatura Mondo folyóirat és kiadó*** kulturális örökségként történő elismertetése céljából az Ágazati Értéktárba történő felvételével. Szabolcs István teljes körű felhatalmazást kap az ügy intézésében.

Tisztelettel:

Magyarországi Eszperantó Szövetség
Hungaria Esperanto Asocio
1141 Budapest Szugló u. 82.
Asz: 19003142-1-42

Mézes Gyöngyi
elnök

Magyarországi Eszperantó Szövetség

Budapest, 2024. március 2.

Nyilatkozat

Alulírott Rados Mária Kinga nyilatkozatot teszek a Kulturális- és Innovációs Minisztérium által működtetett Kulturális Ágazati Értéktár javára.

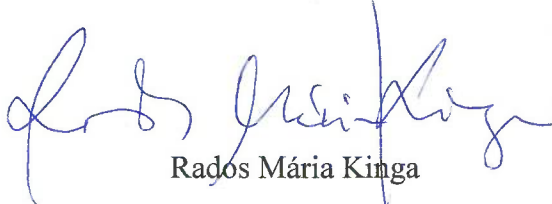
Tudomásom van arról, hogy a Magyarországi Eszperantó Szövetség, a nevében eljáró Szabolcs István, a Szövetség korábbi elnöke pályázatot kíván benyújtani a Budapesti Iskola – *Literatura Mondo* folyóirat és kiadó tárgyában, hogy kulturális örökségként – nemzeti értéknek ismertesse el, és az ezáltal bekerüljön a Kulturális Ágazati Értéktárba.

A javaslattal megismerkedtem és egyetértek vele, támogatom és a Bizottság figyelmébe ajánlom azt. Továbbá hozzájárulásomat adom, hogy a pályázat készítője a pályázatban felhasználja és a forrásmunkák között feltüntesse édesapám, a néhai Rados Péter András *A Literatura Mondo és a Nyugat* címmel írt évfolyamdolgozatát, amelyet a szerző az ELTE BTK harmadéves eszperantó kiegészítő szakos hallgatójaként írt 1992-ben.

Ez a pályázat szempontjából *egy nem saját készítésű dokumentum*, amelyre nézve a pályázat feltételei szerint megadom a szabad felhasználást a Kulturális Ágazati Értéktár javára.

Remélem, a hamarosan összeülő Bizottság a pályázatot és az ajánlásokat elfogadva, a Kulturális Ágazati Értéktár részévé nyilvánítja A Budapesti Iskolát a *Literatura Mondo* folyóirattal és kiadóval együtt, a pályázat szerint.

Budapest, 2024. március 1.

Rados Mária Kinga

LITERATURA MONDO

AL LA LEGANTOJ

askiĝis gazeto. Gepatroj, parencoj, konatuloj staras ĉirkaŭ la lulilo kaj penas, kun timema espero, diveni la sorton de la novenaskito. Alvenas D-ro. Okulvitro

kun venena krajonlanko en la mano, vestita per malbonhumoraj recenzmanuskriptoj kaj grumblante, ektirinte sian longan barbon, li diras: „La infano ne estas vivkapabla, ĝi estas herede malsana, la gepatroj ja suferas je peza malsano, je la Gazetfonda Febro.“

Gepatrojn, parencojn, konatulojn, — kial nei — ekkaptas timo. Tamen, ili esperas. Ili atendas la venon de bona feino. Ili scias, ke la ĉarma Feino de l'Arto vagas senhejme tra la Esperanta mondo, kaj nur almoze ĝi ricevas lokon, por ripozi iom ĉi tie kaj tie. Ĉu ŝi ne ekkonos, ke nia infano dediĉis al ŝi sian tutan vivon? Ĉu ŝin ne savos el la malbona sorĉo, kiel en la fablo, la naiva klopodo de senkulpa kuraĝuleto? Ĉu ŝi rekompence ne deflankigos la profetitan malbonon? Ĉu ŝi ne helpos la infanon, kiu ŝin elektis patronino adorata? Gepatroj, parencoj, konatuloj esperu! Vi elektis bone! La Arto estas potenca patronino. Je ŝia dolĉa voĉo la homoj plezure malfermos por nia infano la koron. Kaj — eble eĉ la monujon.

Kaj — la infano ja ne estas tute novnaskito. Ĝi jam vivis iam, antaŭ tre multaj jaroj, antaŭ la milito; ĝi kreskis belesperige sed — ho, ni ne parolu longe pri aferoj, kiuj doloras — ĝi forbrulis en la terura fajro nenion indulganta. Sed ni ne serĉu kiamaniere — eble oni trovis la sep sorĉajn vortojn pri kiuj

Ramigan parolas en la legota hinda fabelo, jen ĝi elsaltis el la cindroj gaje, ridetante kaj eble eĉ en centobla beleco. Okjara ĝi komencas sian duan vivepokon, ĝi trovas jam tro malvasta la lulilon, volas ekvagi al la granda mondo. Bonan vojon, kara!

*

Karaj Samideanoj! Kiam ni ekirigas nian revuon, kiu volas esti pure kaj plene literatura, ni opinias, ke ni kompensas grave sentatan mankon de la Esperantista vivo. La „Lingvo Internacia“ kaj „La Revuo“ bedaŭrinde ĉesis dum la milito, kaj ili apenaŭ reaperos. La angla „Literaturo“, kvankam bone redaktata, valora kaj belaspekta, ne povas plenumi ĉi tiun taskon pro sia malgranda amplekso kaj malofta apero. En la ceteraj gazetoj la literaturo estas nur gasto, kvankam bonvenanta, sed tre malriĉe regalata. Pli longaj noveloj, eĉ poemoj ne povas aperi pro manko de loko.

Oni vere embarasiĝas, volante ion traduki por Esperanta gazeto: oni ja volas traduki nur ĉefverkojn, veraĵn perlojn, sed la limoj difinitaj de la gazetoj estas konvenaj nur por mallongaj skizoj aŭ pli longaj anekdotoj. Mi estas konvinkiginta, ke la nekompreneblan materialmankon de kelkaj gazetoj kaŭzas ne la mallaboremo de la kunlaborantoj, sed ĝuste la malvastaj limoj difinitaj, kiuj tre malfaciligas la serĉon de konvena literaturo.

Sama estas la afero pri recenzoj. Recenzon nepre bezonas ĉiu literaturo. Sen la valormezuranta kontrolo de la kritiko ĝi degeneras, pereas. Kaj kio estas la

UNUA JARO

1922
OKTOBRO

NUMERO 1

LITERATURA MONDO

REDAKTA KOMITATO:
JULIO BAGHY * KOLOMANO DE KALOCSAY
PAŬLO BALKÁNYI * PAŬLO LENGYEL
ADALBERTO BAYER

RESPONDA REDAKTORO:
D^{RO} TEODORO SCHWARTZ

REDAKTEJO KAJ ADMINISTRISTREJO: BUDAPEST, VI, ANDRÁSSY-UT 51

PRESITA: GLOBUS PRESARTINSTITUTO A. S.

... las liaj fratuj 219. Ferenczy, Karlo :
Gergely, Rozalo 20. Gergely, Stefano :
Gergely, Rozalo 201. Goya : Knabino
81. Goya : Maya : en vesto 238. Goya :
299. Helbing, Francisko : Orfeo 37.
profundo 69. Hüllgren, 38. Innocent :
Innocent : Tonvi-Graunwald : Vekigho
10. Isanyi-Graunwald : Susanna dum la
Ligraunwald : Inter montoj 165. Kalf-
Kallvoda : En la preĝejo 223. Knop :
na dumo 167. Késti-Kovács : Fresko
144. Klima, Naea : Sudo 143. Klein
144. Klima, Naea : Muro 2. Lotz :
romia cirko 72. Lotz : Jairo 127. Mark :
1795. Filino de Jairo 127. Mark :
54. Markuj, Adalberto : Amindumo
de Dama 89. Mihajlik : Mal-
de Dama 89. Mihajlik : Mal-
Rath : Sveda kamparano 131.
likas la „Perita Paradizo“ 74.
Antua Pilato 47. Paál : En arbaro
Silonia vilago 191. Palmié,
Silonia vilago 199. Pastor, Jo-
e bordo de lago 199. Pastor, Jo-
Pérey, Imre : Golgota 55. Pérey,
Pérey, Imre : El miaj infan-
libroj de Gorkij : El miaj infan-
Niemandaj fiskaĵistoj 149.
unto al la profundo al la lumo
Lust, por la verko „The
havam“ 103. Pogány, Willy :
Willy : „Vojaghoj de Gulliver“
de Senhento 50. Révész :
Rippel-Rónai, Jozefo : La aus-
Atilla : Sepwala danco 49
57. Sassy, Attila : Adamo 60.
175. Schramm : Printempo
orto de bavaria kamparano
cinoj 28. Simay Imre : Simoj
turo 203. Stenberg : Lullio
Finale 123. Svedland Rello :
Mers : Betularo 7. Tizian :
rolli, Holmboe : Lunlevigho
o 24. Verschagin, H. :
in lord : Edzighosto 87.
Fraulina portreto 82.

LETOJ

Jacinto 67. Briggs, Louise
essen Fratinoj 183. Giess-
Nikolao 117. Kresta-
John 78. Privat Edmond
Petra 157. Verlaino, Paul

ARTIKOLOJ

artikoloj 60. La kompat-
8. Pledo por „cl“ 160.
60. Rimarkoj 248.